

КРИНИЧНА А. О.,аспірант науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним
правопорушенням(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

УДК 341.23:339.726

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.41>**ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ
ПОЖЕРТВ ТА БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

В статті досліджено поняття гуманітарної та безоплатної допомоги, благодійних пожертв. Визначена та проаналізована нормативно-правова база, що визначає порядок надходження та використання такої допомоги, підстави для її здійснення тощо. Крім того, проаналізовано окремі норми міжнародного законодавства, що дають підстави для взаємодопомоги та підтримки окремої країни, що потребує цього, на міжнародному рівні. На підставі проведеного аналізу визначено відмінності між безкоштовною та гуманітарною допомогою та надані пропозиції до чинного законодавства України щодо внесення змін до поняття «безоплатна допомога». Зокрема, пропонується у статті 1 «Визначення термінів і понять» Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 року № 1192-XIV визначення поняття безоплатної допомоги викласти у такій у новій редакції: «безоплатна допомога (пересилка, виконання робіт, надання послуг) – надання допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій». Досліджено поняття благодійної діяльності, окреслено її види та сфери, де благодійна діяльність є найпоширенішою. В результаті проведеного аналізу чинних нормативно-правових актів, що регулюють питання надання та отримання благодійної допомоги, встановлено, що вона здійснюється благодійниками спільно чи індивідуально та виключно на добровільній основі. Крім того, проаналізовано поняття пожертв, під яким розуміється дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів тощо та благодійних пожертв, яка передбачає безоплатну передачу благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність іншої особи для досягнення цілей благодійної діяльності, а також окреслено права благодійників відносно допомоги, яку вони надають в порядку, встановленому чинним законодавством України. Також у статті приділена увага дослідженню порядку та особливостей проведення публічних зборів благодійних пожертв та окреслені обмеження щодо можливості організації таких зборів. Зокрема, визначено, що публічний збір благодійних пожертв забороняється на цілі, що суперечать законам України або порушують права третіх осіб, а також у формі підакцизних товарів.

Ключові слова: безоплатна допомога, благодійна допомога, пожертви, благодійні пожертви, публічний збір благодійних пожертв.

Krynychna A. O. The concept and essence of humanitarian aid, charitable donations and free assistance: theoretical and legal analysis

The article examines the concepts of humanitarian and gratuitous aid, charitable donations. The regulatory framework that determines the procedure for receiving

and using such aid, the grounds for its implementation, etc., is determined and analyzed. In addition, individual norms of international law that provide grounds for mutual assistance and support for a country in need at the international level are analyzed. Based on the analysis, the differences between gratuitous and humanitarian aid are determined and proposals are made to the current legislation of Ukraine regarding amendments to the concept of “gratuitous aid”. In particular, it is proposed in Article 1 “Definition of Terms and Concepts” of the Law of Ukraine “On Humanitarian Aid” dated 22.10.1999 No. 1192-XIV to set out the definition of gratuitous aid in the following new wording: “gratuitous aid (shipment, performance of work, provision of services) – provision of assistance without any monetary, material or other types of compensation”. The concept of charitable activity is studied, its types and areas where charitable activity is most widespread are outlined. As a result of the analysis of current regulatory legal acts regulating the provision and receipt of charitable assistance, it was established that it is carried out by benefactors jointly or individually and exclusively on a voluntary basis. In addition, the concept of donations is analyzed, which means the donation of immovable and movable property, in particular money and securities, etc., and charitable donations, which involves the free transfer by the benefactor of funds, other property, property rights into the ownership of another person to achieve the goals of charitable activity, and the rights of benefactors in relation to the assistance they provide in accordance with the procedure established by the current legislation of Ukraine are also outlined. The article also pays attention to the study of the procedure and features of holding public meetings of charitable donations and outlines restrictions on the possibility of organizing such meetings. In particular, it is determined that the public collection of charitable donations is prohibited for purposes that contradict the laws of Ukraine or violate the rights of third parties, as well as in the form of excisable goods.

Key words: *free aid, charitable aid, donations, charitable donations, public collection of charitable donations.*

Вступ. Напевно важко уявити сучасний цивілізований світ без підтримки та взаємодопомоги один одному. Допомогати іншій людині під час важкого періоду – це той вчинок, з якого починається цивілізація, – свого часу сказала американська антропологиня, представниця етнопсихологічної школи Маргарет Мід [1]. На сьогодні це правило є невід’ємним та необхідним не тільки у стосунках між людьми, але й у відносинах між державами.

Так, ст. 25 Загальної декларації прав людини на міжнародному рівні затверджується право кожної людини на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров’я і добробуту її самої та її сім’ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини. А Преамбулою до зазначеного міжнародного документу визначено, що Генеральна Асамблея Організації Об’єднаних Націй проголошує Загальну декларацію прав людини як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави [2]. Крім того, Декларацією про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об’єднаних Націй від 24.10.1970 № 995_569, держави зобов’язані, незалежно від відмінностей у їхніх політичних, економічних та соціальних системах, співпрацювати одна з одною в різних галузях міжнародних відносин з метою підтримки міжнародного миру та безпеки та сприяння міжнародній економічній стабільності та прогресу, спільному добробуту народів та міжнародному співробітництву, вільному від будь-якої дискримінації [3].

Керуючись принципами взаємодопомоги та підтримки, сьогодні чимала кількість країн світу об’єдналися у допомозі нашій державі, яка потерпає від збройної агресії РФ та мужньо виборює свою незалежність та суверенітет.

Так, з початку повномасштабної війни в Україні США, Німеччина та Велика Британія виділили найбільший обсяг допомоги нашій державі, але водночас, Естонія та Данія є лідерами з надання допомоги у перерахунку на відсоток їхнього власного ВВП [4]. Крім того, на території України діє низка благодійних організацій та платформ, які надають допомогу тим, хто її потребує за рахунок внесків громадян нашої держави.

В умовах наявної різноманітності видів допомоги, що надається, існує необхідність її упорядкування та чіткого розуміння поняття та сутності допомоги, що визнається благодійною та гуманітарною, поняття благодійних пожертв, чим вони відмежовуються між собою та яке правове підґрунтя надання та отримання такої допомоги.

Науково-теоретичну базу дослідження питань, що стосуються гуманітарної допомоги чи благодійних пожертв складають праці таких вчених, як: Б. Андрощук, І. Бесєдін, О. Боднарук, С. Волков, О. Кришевич, О. Музичук, О. Тарасов, М. Хавронюк, А. Шевчук тощо, проте роботи зазначених вчених стосувались здебільшого заходів впливу за порушення порядку отримання та використання такої допомоги, а не детальному дослідженню її поняття та сутності.

Мета наукової статті полягає у дослідженні поняття, сутність гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, здійснити теоретико-правовий аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 № 1192-XIV, гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [5].

Разом з тим, у вищезазначеному нормативно-правовому акті також зазначене поняття безоплатної допомоги (пересилка, виконання робіт, надання послуг), під якою розуміється надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам гуманітарної допомоги [5].

Виходячи із зазначених понять гуманітарної та безоплатної допомоги, можна зробити висновок, що ці поняття тотожні, адже гуманітарна допомога – це безоплатна допомога, а безоплатна допомога – це надання гуманітарної допомоги. Проте, на наш погляд, ці поняття не є тотожними, адже безоплатна допомога є значно ширшою за гуманітарну. Гуманітарна допомога, відповідно до Закону, надається виключно за певних обставин. Зокрема, у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Разом з тим, безоплатна допомога за своєю суттю є такою, що надається без умов надання будь-якої вдячності в майбутньому. Тож чому вона має бути виключно гуманітарною? А якщо особа хоче безоплатно допомогти тому, хто не може претендувати на отримання гуманітарної допомоги? Наприклад, допомогти фінансово іншій особі, яка не перебуває у скрутному стані та не є тяжко хворою? Якою має визнаватись така допомога, як не безоплатною? На наш погляд, безоплатна допомога не має обмежуватись виключно наданням гуманітарної допомоги. Це може бути будь-яка допомога, яка надається на кошт іншої особи без будь-яких умовностей, адже відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю [6].

У зв'язку із вищезазначеним, пропонуємо поняття безоплатної допомоги, наведеної у статті 1 «Визначення термінів і понять» Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 року № 1192-XIV викласти у такій редакції:

«безоплатна допомога (пересилка, виконання робіт, надання послуг) – надання допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій».

Як нами вже зазначалося раніше, гуманітарна допомога є цільовою та може надаватись виключно з настанням певних умов. Підставою для визнання допомоги саме гуманітарною є письмова пропозиція донора про її надання. Надавачами такої допомоги є так звані донори гуманітарної допомоги – юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства України або іноземної держави, та фізичні особи, що перебувають в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги (юридичні особи, а також акредитовані представництва іноземних держав, міжнародних та іноземних гуманітарних організацій в Україні (без створення юридичної особи), визначені у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку отримувачами гуманітарної допомоги) в Україні або за її межами. Крім того, отримувачі гуманітарної допомоги мають право здійснювати розподіл або перерозподіл гуманітарної допомоги між її набувачами лише з дотриманням її цільового призначення без додаткового погодження з донором [5].

Що стосується благодійних пожертв, то її визначення та порядок надання регламентується Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI.

Однак, перш ніж надати визначення благодійних пожертв, слід приділити увагу визначенню поняття благодійної діяльності, адже вони (пожертви) є певним різновидом благодійної діяльності.

Відповідно до ст. 1 вищезазначеного Закону, благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара (набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення визначених законом цілей) [7].

Цілями такої діяльності є надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, визначених цим Законом, а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах [7].

Благодійна діяльність поширена у таких сферах, як: освіта; охорона здоров'я; екологія, охорона довкілля та захист тварин; запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; опіка і піклування, законне представництво та правова допомога; соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності; культура та мистецтво, охорона культурної спадщини; наука і наукові дослідження; спорт і фізична культура; права людини і громадянина та основоположні свободи; розвиток територіальних громад; розвиток міжнародної співпраці України; стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України; сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні; сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану [7].

Серед видів благодійної діяльності виокремлюють такі: безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав; безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права; безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав; безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів; благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність; публічний збір благодійних пожертв; управління благодійними ендаментами; виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності;

проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом [7].

Що стосується визначення поняття пожертви, то відповідно до ст. 729 Цивільного кодексу України (ЦК України) нею визнається дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів визначених Кодексом особам для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети. Пожертва укладається в формі договору, до якого застосовується положення про договір дарування [8].

Також, відповідно до ЦК України жертвувач має право здійснювати контроль за використанням пожертви відповідно до мети, встановленої договором про пожертву. Якщо використання пожертви за призначенням виявилось неможливим, використання її за іншим призначенням можливе лише за згодою жертвувача, а в разі його смерті чи ліквідації юридичної особи – за рішенням суду. Жертвувач або його правонаступники мають право вимагати розірвання договору про пожертву, якщо жертва використовується не за призначенням (ст. 730) [8].

Що стосується визначення саме благодійної пожертви, то відповідно до ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійну організацію» під нею розуміється безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності. Благодійники, надаючи пожертву, мають право здійснювати контроль за цільовим її використанням, у тому числі на користь третіх осіб. Також благодійники або їх правонаступники мають право у встановленому законодавством порядку змінити бенефіціарів благодійної пожертви у разі порушення цілей, строків та порядку використання такої пожертви або її частини. Вимога зазначеної статті щодо використання благодійної пожертви в межах визначеної цілі та можливість контролю з боку благодійника дещо схожа з положенням ЦК України, що регламентує питання, пов'язані з жертвами [7].

Благодійна жертва, бенефіціаром якої є благодійна організація або інша юридична особа, може надаватися з однією чи кількома відкладальними або скасувальними обставинами, які не повинні суперечити законам України або порушувати права третіх осіб. Також слід зазначити, що благодійна жертва може надаватися бенефіціарам, визначеним на конкурсних засадах благодійником або уповноваженими ним особами. Умовами конкурсу можуть визначатися дії, які бенефіціар має виконати на користь третіх осіб, крім тих, які пов'язані з благодійником [7].

Також, слід зазначити, що благодійні жертви можуть організовуватись за допомогою публічних зборів – добровільного збору цільової допомоги у формі коштів або майна серед невизначеного кола осіб, зокрема з використанням засобів електронних комунікацій, у тому числі благодійного електронно-комунікаційного повідомлення, для досягнення певних цілей. Особи, які здійснюють публічний збір благодійних жертв від імені благодійної організації, діють на підставі нотаріально посвідченої довіреності керівника благодійної організації. Довіреність має визначати, зокрема, цілі, місце і строк збору коштів або іншого майна, порядок їх використання та порядок загального доступу до фінансових звітів благодійної організації. Разом з тим, особи, які здійснюють публічний збір благодійних жертв на користь благодійної організації від власного імені, діють на підставі контракту (договору) про благодійну діяльність з такою благодійною організацією. Контракт (договір) має визначати, зокрема, цілі, місце і строк збору коштів або іншого майна, порядок їх використання, порядок загального доступу до фінансових звітів благодійної організації та відповідальність сторін у разі порушення контракту (договору) або порядку використання жертв. Особи, які здійснюють публічний збір благодійних жертв від імені або на користь інших бенефіціарів (крім благодійних організацій), діють на підставі контракту (договору) про благодійну діяльність з таким бенефіціаром або одним із його законних представників. Контракт (договір) має визначати, зокрема, цілі, місце і строк збору коштів або іншого майна, порядок їх цільового використання, обліку та звітності, а також відповідальність особи, яка здійснює публічний збір благодійних жертв, перед бенефіціаром і благодійниками у разі порушення

контракту (договору) або порядку використання таких пожертв. Слід зазначити, що публічний збір не мають право проводити особи, які перебувають на державній або іншій публічній службі та особи, які діють від імені осіб, які перебувають на державній або іншій публічній службі, крім випадків, визначених чинним законодавством України. Крім того забороняється публічний збір благодійних пожертв на цілі, що суперечать законам України або порушують права третіх осіб, а також у формі підакцизних товарів [7].

Висновки з проведеного дослідження: дослідивши поняття та сутність безоплатної, гуманітарної допомоги, а також благодійних пожертв та здійснивши теоретико-правовий аналіз можна зробити висновок про те, що всі зазначені види допомоги надаються виключно на добровільній основі з метою забезпечення та задоволення певних, у тому числі життєво важливих, потреб того, хто звертається по допомогу. Порядок надання та отримання гуманітарної допомоги чи благодійної пожертви визначається та встановлюється відповідним чинним законодавством України, порушення якого призводить до притягнення до відповідної юридичної відповідальності. Крім того, задля упорядкування чинного законодавства України у сфері гуманітарної діяльності, є необхідність викладення у новій редакції поняття безоплатної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Перша ознака цивілізації. *Саморозвиток Інфо* : веб-сайт. URL: <https://samorozvytok.info/content/persha-oznaka-cyvilizatsiyi> (дата звернення: 25.09.2025).
2. Загальна декларація прав людини : Декларація. Міжнародний документ ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 25.09.2025).
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй : Декларація. Міжнародний документ ООН від 24.10.1970 р. URL: https://zakononline.ua/documents/show/140050__140050 (дата звернення: 25.09.2025).
4. Хто із союзників надав найбільшу допомогу Україні? *Слово і діло. Аналітичний портал* веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/02/18/infografika/ekonomika/xto-soyuznykiv-nadav-najbilshu-dopomohu-ukrayini> (дата звернення: 25.09.2025).
5. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV (зі змінами від 07.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
7. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI (зі змінами від 03.09.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами від 04.09.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.09.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

